

Maďarská (politická) elita v medzivojnovom Československu – náčrt témy*

Attila Simon

Abstract

SIMON, Attila: The Hungarian Political Elite in Czechoslovakia between Two World Wars – Theme Outline.

This study is the first attempt to outline the specific characteristics of the Hungarian national minority's political elite, the congressmen and senators of the National Assembly, in the first Czechoslovak Republic. The first part of the article focuses on the basic features of the contemporary Hungarian political elite in Slovakia; the place of origin, profession, place of residence, age, political affinities etc. of the Hungarian MPs. The author deconstructs several stereotypical and oversimplified claims about Hungarian minority politics and politicians during the interwar period in Slovakia that are still prevalent not only in general public discourse but also in academic literature. In the second part of the study, the author examines the level of personnel continuity between pre-1918 Hungarian local political elite and the Hungarian minority political representatives in (Czecho-)Slovakia between 1918 – 1938, and then the discontinuity between the latter group and the Hungarian minority political representatives in (Czecho-)Slovakia after 1945.

Keywords: elites, Hungarian minority, Czechoslovakia 1918-1938, social history

V poslednej syntéze medzivojnového obdobia (ide o tretí zväzok edície *Slovensko v 20. storočí*) je podľa menného registra spomenutých približne 800 osôb.¹ Sú to politici, umelci, vedci a iní verejní činitelia. Len desiaty z nich sú maďarskej národnosti. Z toho deviaty sú politici (Dénes Bittó, János Esterházy, Zoltán Jankó, Lajos Körmendy-Ékes, István Major, Gábor Steiner, József Szent-Ivány, Géza Szüllő, János Tobler) a jediný nepolitik Ignác Vécsei, architekt, ktorý zomrel v Osvienčime. Ale aj tieto osobnosti sú spomenuté len raz, najviac dvakrát, s výnimkou Jánoša Esterházyho, ktorý napriek tomu, že v danom období nebol najvýznamnejším maďarským politikom, je spomenutý až päťkrát.

Z 800 osôb len desiaty sú Maďari, a nenájdeme medzi nimi ani jedného kultúrneho činiteľa, spisovateľa, filmára, športovca, biskupa ani bankára či továrniku. Tento prekvapivý výsledok sa dá vysvetliť dvomi spôsobmi. Buď tým, že Maďari, ktorí v tom čase tvorili približne 20 % obyvateľstva, nehrali významnú úlohu vo verejnom živote medzivojnového Slovenska, resp. Československa (ČSR), boli len masou bez osobností a bez elít. Alebo dá sa to vysvetliť tak, že názov spomínanej knihy nezodpovedá celkom jej obsahu, a jej autori nespracovali dejiny Slovenska, ale len dejiny Slovákov.

S istotou však možno konštatovať, že odborné skúmanie dobovej maďarskej politickej, kultúrnej, hospodárskej a funkčnej elity je nedostatočné, ba vlastne ešte ani nezačalo. Súvisí to, samozrejme, s celkovým stavom spracovania dejín maďarskej menšiny na Slovensku, ktoré je

* Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-14-0644 - Kontinuity a diskontinuity politických a spoločenských elít na Slovensku v 19. a 20. storočí.

1 FERENČUCHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan. *V medzivojnovom Československu 1918 – 1939*. Bratislava : Veda, 2012.

neúplné a nevyrovnané. Niektoré témy, hlavne tie z politických dejín, sú viac-menej spracované (napr. obdobie tzv. bezprávia 1945 – 1948),² ale v rovine hospodárskych či spoločenských dejín sme svedkami výrazného zaostávania. Nedisponujeme žiadnou databázou maďarskej menšinovej elity, a okrem pár výnimiek sa nezrodili ani biografické spracovania života významných osobností. Tento stav sa dá pripísať predovšetkým tomu, že dejiny maďarskej menšiny boli dlhodobo bádateľsky nepokryté. Iba posledné roky priniesli prelom, kedy významnú úlohu zohrali nielen novovzniknuté maďarské pracoviská na Slovensku ako Fórum inštitút pre výskum menšín v Šamoríne alebo Katedra histórie na Univerzite Jánosa Selyeho v Komárne, ale napríklad aj Spoločenskovedný ústav Slovenskej akadémie vied v Košiciach a slovenskí historici mladšej generácie pracujúci v bratislavských alebo iných vedeckých inštitúciách, ako napríklad Miroslav Michela, Martin Hetényi, Martin Pekár atď.

Prvé vážnejšie spoločenskovedné teórie elít vznikli v druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia vďaka takým významným autorom ako Max Weber, Gaetano Mosca či Vilfredo Pareto. Z týchto sa najviac etablovala teória elít od talianskeho mysliteľa V. Pareta, podľa ktorého elity sú skupiny ľudí, ktoré vďaka svojim schopnostiam dokážu dosiahnuť úspechy a obsadzovať špičkové pozície.³ Jeho koncepcia elít je vďaka svojej jasnosti a jednoduchosti veľmi rozšírená a rovnako aj jeho základné rozlišovanie medzi mocenskými (vládnucimi) a nevládnucimi (profesijnými) elitami je populárna.⁴

Hoci táto kategorizácia sa zdá byť použiteľná aj v prípade maďarskej menšiny na Slovensku, treba povedať, že menšinový status predsa nosí v sebe aj isté špecifiká, ktoré môžu mať vplyv aj na výskum tejto témy. Predovšetkým ide o otázku, či je možné v kontexte maďarskej menšiny prvej Československej republiky hovoriť o mocenskej elite. Totiž vedúce maďarské politické kruhy vtedy boli v opozícii nielen voči vláde, ale aj voči štátu, a nielenže boli odrezané od mocenských pák, ale mali veľmi obmedzené možnosti nadobudnutia moci. Raymond Aron spomína až päť skupín, ktoré sú súčasťou mocenskej elity: politických vodcov, členov vládných orgánov, vedúcich činiteľov hospodárstva a spoločenských organizácií, vedúcich armády.⁵ Maďari vôbec nemali prístup prinajmenšom do dvoch (vláda a armáda) z týchto skupín, ale aj

2 V dnešnej dobe už nejde len o trilógiu Katalin Vadkertyovej, ktorá vyšla aj v slovenskom preklade (VADKERTY, Katalin. *Maďarská otázka v Československu 1945 – 1948. Trilógia o dejinách maďarskej menšiny. Dekréty prezidenta Beneša a ich dôsledky na deportácie a reslovakizáciu*. Bratislava : Kalligram, 2002), ale aj o práce kolegov Lászlóa Szarku, Árpáda Popély, Štefana Šutaja alebo ďalších. Pozri napr. ŠUTAJ, Štefan. *Reslovakizácia. (Zmena národnosti časti obyvateľstva Slovenska po II. svetovej vojne)*. Košice : Spoločenskovedný ústav SAV, 1991; ŠUTAJ, Štefan (ed.) *Dekréty Edvarda Beneša v povojnovom období*. Prešov : Universum, 2004; POPÉLY, Árpád. *Záverečná správa o reslovakizačnej akcii*. In *Fórum spoločenskovedná revue*, 2009, roč. 11, č. 5, s. 185-251. SZARKA, László (ed.) *A szlovákiai magyarok kényszertelepítéseinek emlékezete 1945 – 1948. Visszaemlékezések, tanulmányok, dokumentumok*. Komárom : MTA Etnikai-Nemzeti kisebbségkutató intézet – Kecskés László Társaság, 2003.

3 PARETO, Vilfredo. *The Mind and Society. III. Theory of Derivations*. London : Jonathan Cape Thirty Bedford Square, 1935, (§ 2026-2059), s. 1421-1432; PAVLÍKOVÁ, Martina. *Elity vznikajú, slabnú, upadajú a odchádzajú, nahrádzajú sa inými. (Základné vymedzenie pojmu a postavenia elitných skupín v štruktúre spoločnosti)*. In *Etnologické rozpravy*, 2000, č. 1 – 2, s. 133.

4 PARETO 1935, (§ 2032-2034), s. 1423-1424; KRISTÓF, Luca. *A politikai elit*. In KÖRÖSÉNYI, András (ed.) *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Budapest : Osiris, 2015, s. 60.

5 TAKÁCS, Károly. *Az elit szociológiai fogalmáról*. In *Szociológiai Szemle*, 1998, č. 1, <http://www.szociologia.hu/dynamic/9801takacs.htm> (posledný náhľad 15. 6. 2018).

na čelo celoštátnych hospodárskych a spoločenských organizácií sa dostávali len zriedkavo.⁶ O maďarskej mocenskej elite sa preto dá hovoriť len v obmedzenej miere, keďže z mocenských pozícií štátu bola vytlačená a svoj vplyv mohla uplatňovať viac-menej len v rámci menšinovej spoločnosti. Aj preto budem v tejto štúdiu používať trocha zjednodušenú funkcionalistickú kategorizáciu elít na politické elity, spoločenské (kultúrne) elity a hospodárske elity.

Štruktúra maďarskej politickej elity v Československu

Ak chceme skúmať elity určitej národnostnej skupiny, v tomto prípade maďarskej menšiny, hneď sa nám dostáva do popredia otázka národnej príslušnosti, ktorá – prihliadajúc na veľkú etnickú premenu, ktorou Slovensko prešlo po roku 1918 – v danom období vôbec nebola taká jednoznačná, ako sa dnes môže javiť. Stačí len pomyslieť na diskusiu, ktorá sa vedie medzi slovenskou a maďarskou historiografiou ohľadom hodnovernosti výsledkov dobových sčítaní ľudu a v ktorej sa používajú pro a kontra také pojmy ako asimilácia, maďarizácia, slovakizácia, štatistickí Maďari a štatistickí Čechoslováci, situačná identita atď.⁷ Kam zaradiť tú časť obyvateľstva, ktorá bola viacjazyčná a svoju deklarovanú identitu vždy prispôsobila danej štátoprávnej situácii? Kam zaradiť tých, ktorí mali nemecký materinský jazyk, ale citovo boli silne viazaní na uhorskú štátnosť a stotožnili sa s cieľmi maďarských politických strán na Slovensku? Kam zaradiť izraelitov, ktorí síce boli lojálnymi občanmi ČSR, ale rozprávali po maďarsky a boli súčasťou maďarského kultúrneho života na Slovensku? Ťažko povedať, či bol napr. košický maliar (Ľudovít) Feld (Lajos) Maďarom, Slovákom alebo jednoducho len „košickým židom“. Práve preto pri takomto výskume treba počítať aj s istou nejednoznačnosťou, čo pramení z toho, že existujú ľudia – a v minulosti existovali v ešte väčšom počte – ktorí môžu byť pozorovateľmi zaradení naraz do dvoch (alebo aj troch) etnických skupín v závislosti od toho, aké kritériá sa budú brať do úvahy.

Z vyššie uvedených kategórií elít sa v tejto štúdiu budem zaoberať len politickou elitou medzivojnového obdobia. Takto kategorizujem osoby, ktoré významnou mierou ovplyvňovali a určovali politický život Maďarov na Slovensku: predovšetkým vedúcich činiteľov maďarských politických subjektov alebo vedúcich činiteľov celoštátnych politických strán, poslancov

6 Maďarská menšina bola v dôstojníckom zbore československej armády značne podreprezentovaná. Vo vojenskej generalite – na rozdiel od Nemcov a ďalších národností – nebol v rokoch 1918 – 1992 ani jeden Maďar. (Pozri MASKALÍK, Alex. *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918 – 1992*. Banská Bystrica : HWSK, 2012, s. 688-706.) O rozdieloch medzi dvoma najväčšími národnosťami svedčí aj údaj z roku 1923, podľa ktorého medzi 10 236 dôstojníkmi Československej armády boli len traja Maďari, pričom 1058 Nemcov. (Pozri ZÜCKERT, Martin. *Zwischen Nationsidee und statlicher Realität. Die tschechoslowakische Armee und ihre Nationalitätspolitik 1918–1938*. München : R. Oldenbourg Verlag, 2006, s. 107.) Toto samozrejme súviselo aj s tým, že Maďari sa ťažko dostávali do dôstojníckych škôl. Z 1561 absolventov vojenskej akadémie v Hraniciach na Morave v rokoch 1922 – 1930 boli len štyria Maďari (Tamže, s. 114). Dôvodov tohto stavu bolo samozrejme viacero, jedným z významných však bolo, že vedenie armády považovala občanov maďarskej národnosti za apriórne nespoľahlivých a preto bránilo tomu, aby sa do dôstojníckeho zboru dostali Maďari vo väčšom počte. Napríklad v roku 1926 z desiatich Maďarov, ktorí sa hlásili na vojenskú akadémiu v Hraniciach na Morave, prijali len jedného (Tamže, s. 118).

7 V poslednom období je dôležitým príspevkom do tejto debaty štúdia Romana Holeca, na ktorú z maďarskej strany reagoval Csaba Zahorán. Pozri HOLEC, Roman. *Trianonské rituály alebo úvahy nad niektorými javmi v maďarskej historiografii*. In *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 2, s. 291-312; ZAHORÁN, Csaba. *A Trianon-jelenség pozsonyi tükörben*. In *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2011, roč. 13, č. 4, s. 133-148.

a senátorov Národného zhromaždenia Československej republiky (NZ) alebo krajinského zastupiteľstva maďarskej národnosti, resp. iných významných verejných činiteľov maďarskej národnosti. Keďže však takto vyznačená skupina zahŕňa pomerne veľký počet osôb, pričom kritériá koho a prečo zaradiť medzi významných verejných činiteľov sú pomerne relatívne, svoju pozornosť som upriamil len na skupinu poslancov a senátorov NZ, ktorá je jednoznačne identifikovateľná.

V prípade poslancov a senátorov je ich národnosť pomerne ľahko určiteľná, títo totiž museli deklarovat' svoju národnosť: poslancov prisahali vo svojom materinskom jazyku a pred plénom NZ hovorili v jazyku svojej deklarovanej národnosti. Preto poslanca/senátora, ktorý bol síce zvolený napr. za Krajinskú kresťansko-socialistickú stranu, ale v pléne NZ používal slovenčinu alebo nemčinu, nebudem považovať za predstaviteľa politickej elity maďarskej menšiny v Československu.⁸ Naopak, za maďarskú politickú elitu budem považovať poslancov KSČ, ktorí deklarovali svoju maďarskú národnosť a svoje prejavy prednášali v maďarčine.

Podľa týchto kritérií som napočítal spolu 39 osôb maďarskej národnosti (21 poslancov, 15 senátorov a 3 osoby, ktoré boli členmi tak poslaneckej snemovne, ako aj senátu), ktorí v rokoch 1920 až 1939 zasadali do lavíc NZ. Pri týchto osobách som sledoval nasledujúce životopisné a profesijné údaje: rok a miesto narodenia, rok a miesto úmrtia, bydlisko, školské vzdelanie, povolanie, vierovyznanie a povolanie otca. Hoci ide o základné životopisné údaje, v prípade niektorých sa tieto dáta zisťovali veľmi zložito, čo pramení predovšetkým z chýbajúcich základných biografických výskumov. Z 39 spomenutých osôb má spracovaný životopis formou monografie alebo vedeckej štúdie len päť (J. Esterházy, J. Szent-Ivány, Viktor Palkovich a dvaja robotnícki vodcovia, I. Major a G. Steiner),⁹ niektorých však vôbec neevidujú slovenské a ani maďarské biografické lexikóny.

Na úvod analýzy vybranej skupiny politikov je potrebné zdôrazniť, že síce rozpad Uhorska a vznik Československa mal na osoby maďarskej národnosti zväčša negatívny dosah, no politický systém ČSR pre ne priniesol aj dôležité pozitíva. Najdôležitejším bolo všeobecné, rovné a tajné hlasovacie právo, ktoré zabezpečovalo možnosť pomerného zastúpenia ich volených reprezentantov v zákonodarných zboroch. Vďaka tomu sa uchádzala o priazeň maďarských

8 Napríklad Mikuláš Fedor (1874, Trnava – 1948, Levoča) bol síce členom poslaneckej snemovne NZ od roku 1925 do 1938 za Krajinskú kresťansko-socialistickú stranu, ale bol jednou z vedúcich osobností slovenskej sekcie fungujúcej v rámci tejto strany. Alebo Johann (János) Jabloniczky (1874, Trnava – 1950, ZSSR), ktorý bol tak isto ako Fedor poslancom NZ za Krajinskú kresťansko-socialistickú stranu (medzi rokmi 1920 do 1935), ale hlásil sa k nemeckej národnosti.

9 Pozri HOLOTÍKOVÁ, Zdenka. *Gábor Steiner. Život revolucionára*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1963; KISS, Jozef. *Štefan Major*. Bratislava : Pravda, 1979; MOLNÁR, Imre. *Život a martyrska smrť Jánoša Esterházyho*. Dunajská Streda : Méry Ratio, 2012; ANGYAL, Béla. „Engedjete a népem javára munkálkodni.“ *Palkovich Viktor életútja (1850–1930)*. Gúta : Palkovich Viktor Társulat, 2012; SIMON, Attila – TÓTH, László. *Kis lépések nagy politikusa. Szent-Ivány József, a politikus és művelődésszervező*. Somorja : Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2006.

Tab. 1 Poslanci a senátori NZ maďarskej národnosti 1920 – 1938

Meno	NZ	Strana	Volebné obdobie	Rok nar.	Miesto narodenia	Rok úmr.	Miesto úmr.	Povolanie otca	Bydlisko	Školské vzdelanie	Povolanie	Viero-vyzn.
Borovszky Géza	PS	ČSSD	1920–1925	1884	Košice	1954	Budapešť	murár	Košice	?	stranícky funkcionár	r. kat.
Böhm Rudolf	S	OKP	1929–1935	1884	Košice	1933	Bratislava	obchodník	Košice	vysokoškolské, právo	úradník	r. kat.
Csomor István	PS	Rep.	1935–1938	1886	Farná	1950	Kalná n. Hronom	roľník	Kalná n. Hronom	základné	roľník	r. kat.
Drab Sándor	S	ČSSD	1920–1925	1873	Nižná Šebastová	1952	Košice	?	Košice	odborné	typograf	r. kat.
Esterházy János	PS	OKP	1935–1938	1901	Veľké Zálužie	1957	Mírov	statkár	Veľké Zálužie	obchodná škola	statkár	r. kat.
Farkas Zoltán	S	ČSSD	1929–1935	1881	Erdőbénye	1945	Auschwitz	?	Košice	vysokoškolské, právo	právnik	izr.
Ficzla József	S	MNP	1920–1925	1853	Nové Zámky	1930	Nové Zámky	?	Nové Zámky	základné	roľník	ref.
Földessy József	PS	MNSZP	1920–1925	1886	Mezőtúr	?	?	?	Komárno	vysokoškolské, teológia	notár	ref.
Franciscy Lajos	S	OKP	1925–1929	1862	Sokolníky	1933	Nitra	statkár	Nitra	vysokoškolské, právo	farár	r. kat.
Füßy Kálmán	PS, S	MNP	1920–1938	1878	Komárno	1939	Komárno	roľník	Komárno	základné	roľník	ref.
Gregorovits Lipót	PS	OKP	1925–1929	1883	Košúty	1957	Ostrihom	roľník	Jelka	vysokoškolské, teológia	farár	r. kat.
Grosschmidt Géza	S	OKP	1925–1935	1872	Košice	1934	Miskolc	úradník	Košice	vysokoškolské, právo	právnik	r. kat.
Hangos István	S	MNP	1920–1925	1860	Nové Zámky	1922	Nové Zámky	roľník	Nové Zámky	základné	roľník	r. kat.
Herz Sándor	S	KSC	1925–1929	1875	Jelšava	1938	ZSSR	učiteľ	Lučenec	vysokoškolské, medicína	lekár	izr.
Holota János	PS	MNP	1925–1938	1890	Nové Zámky	1968	Chile	roľník	Nové Zámky	vysokoškolské, právo	právnik	ref.
Jaross Andor	PS	MNP	1935–1938	1896	Komárno	1946	Budapešť	statkár	Čechy	maturita	statkár	r. kat.
Keresztúry József	S	OKP	1929–1935	1870	Bačka	1936	Maďarsko	farár	Veľký Horeš	vysokoškolské, teológia	farár	ref.
Koczor Gyula	PS	MNP	1925–1929	1890	Komárno	1958	Leányvár	obchodník	Komárno	obchodná škola	obchodník	ev.
Kocsis András	PS	Rep.	1925–1929	1867	Borša	?	?	?	Borša	?	roľník	ref.
Koperniczky Ferenc	S	OKP	1920–1925	1851	Zebegény	1941	Bratislava	roľník	Bratislava	vysokoškolské, teológia	farár	r. kat.
Kosik István	PS	KSC	1935–1938	1896	Zemné	1943	Oranienburg	roľník	Košice	základné	robotník	r. kat.
Körmendy-Ékes Lajos	PS	OKP	1920–1925	1876	Dég	1951	Budapešť	statkár	Košice	vysokoškolské, právo	obchodník	r. kat.
Lelley Jenő	PS	OKP	1920–1925	1870	Veľký Kýr	1949	Bratislava	notár	Nitra	vysokoškolské, právo	právnik	r. kat.
Major István	PS	KSC	1925–1935	1887	Vráble	1963	Bratislava	remeselník	Nitra	učiteľský ústav	učiteľ	r. kat.
Mező István	S	KSC	1929–1935	1880	Nová Stráž	1946	Praha	roľník	Komárno	základné	robotník	r. kat.
Miklé Vince	PS	MNSZP	1920–1925	1882	Veľké Chyndice	1929	Čeladice	?	Veľké Chyndice	?	roľník	r. kat.
Nagy Gyula	PS	MNSZP	1920–1925	1875	Detk	1925	Bratislava	roľník	Bratislava	základné	robotník	r. kat.
Pajor Miklós	S	OKP	1935–1938	1884	Tvrdošín	1956	Maďarsko	?	Košice	vysokoškolské, právo	právnik	r. kat.
Palkovich Viktor	PS	OKP	1920–1925	1850	Ostrihom	1930	Győr	úradník	Guta (Kolárovo)	vysokoškolské, teológia	farár	r. kat.
Porubszky Géza	PS	OKP	1935–1938	1887	Hronovce	1971	Várpalota	roľník	Kamenín	vysokoškolské, teológia	farár	r. kat.
Richter János	S	MNP	1925–1935	1872	Spišská n. Ves	1934	Komárno	?	Ipeľský Sokolec	vysokoškolské, teológia	farár	r. kat.
Schulcz Ignác	PS	ČSSD	1935–1938	1894	Galanta	1951	USA	remeselník	Bratislava	odborné	stranícky funkcionár	izr.
Steiner Gábor	PS, S	KSC	1925–1935	1887	Komárno	1942	Buchenwald	podomový obchodník	Bratislava	odborné	typograf	r. kat.
Surányi Lajos	PS	ČSSD	1920–1925	1885	Csongrád	1969	Budapešť	?	Košice	odborné	redaktor	r. kat.
Szent-Iványi József	PS	MNP	1920–1938	1884	Žiar	1941	Balatonfüred	statkár	Bechynce	maturita	statkár	ev.
Szilassy Béla	S	MNP	1929–1938	1881	Budapešť	1962	USA	úradník	Lučenec	vysokoškolské, právo	statkár	ref.
Szüllő Géza	PS	OKP	1925–1938	1872	Budapešť	1957	Kisfalud	statkár	Báč	vysokoškolské, právo	statkár	r. kat.
Törköly József	PS, S	MNP	1929–1935	1878	Rimavská Sobota	1938	Rimavská Sobota	učiteľ	Rimavská Sobota	vysokoškolské, právo	právnik	ev.
Turchány Imre	S	OKP	1935–1938	1889	Nitrianske Rudno	1955	Budapešť	lekár	Nové Zámky	vysokoškolské, právo	právnik	r. kat.

voličov pestrá paleta strán. Všeobecne sa dá povedať, že maďarskí voliči sa rozhodovali medzi tromi politickými prúdmi. Prvý prúd tvorili pravicové občianske strany, už spomínaná Krajinská kresťansko-socialistická strana (Országos keresztényszocialista Párt – OKP) a Maďarská národná strana (Magyar Nemzeti Párt – MNP), ktoré boli vo významnej miere kontrolované z Budapešti a viedli protivládnu opozičnú politiku. Druhou možnosťou voľby boli ľavicové strany, počas prvých volieb hlavne Maďarsko-nemecká sociálnodemokratická strana (Magyar-Német Szociáldemokrata Párt – MNSZDP), neskôr aj internacionálna Komunistická strana Československa (KSČ). Tretiu eventualitu predstavoval provládny (pročeskoslovenský) aktivizmus, ktorý bol v začiatkoch zastúpený samostatnými stranami, ale napokon sa etabloval vo forme maďarských sekcií v rámci agrárnej strany (Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu) a Československej sociálnej demokracie.¹⁰ Hoci pomer podpory medzi tromi spomínanými alternatívami nebol stabilný, predsa sa dá povedať, že približne 57 – 62 % maďarských hlasov získavali opozičné občianske strany, 22 – 26 % komunisti a zvyšných približne 18 – 20 % Maďarov dávalo svoj hlas československým stranám.¹¹

Zo skúmaných 39 osôb 24 (61,5 %) boli nominantmi maďarských opozičných strán, 10 (25,6 %) boli predstaviteľmi ľavice a piati (12,8 %) patrili do tábora aktivistov.¹²

Pri prezeraní menoslovu skúmaných osôb hneď na prvý pohľad upúta pozornosť, že medzi nimi nie je ani jedna žena. Keďže Československo patrilo medzi prvé štáty, ktoré dali ženám také isté volebné práva ako mužom, absencia žien sa na prvý pohľad zdá byť prekvapujúcou. Taká však bola realita dobového Slovenska.¹³ Hoci v národnom zhromaždení už boli zastúpené aj ženy, väčšinou išlo o poslankyne z českých krajín (najviac žien sedelo v laviciach sudetonemeckých

10 O maďarskom aktivizme pozri SIMON, Attila. *Az elfeledett aktivisták. Kormányparti magyar politika az első Csehszlovák Köztársaságban*. Somorja : Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2013; SIMON, Attila. Idea národného štátu a menšinový aktivizmus. In GABZDILOVÁ, Soňa – SIMON, Attila (eds.) *Prístupy k riešeniu národnostnej otázky v medzivojnovom Československu*. Komárno : UJS, 2014; SIMON, Attila. Zabudnutí aktivisti. Príspevok k dejinám maďarských politických strán v medzivojnovom období. In *Historický časopis*, 2009, roč. 57, č. 3, s. 511-530.

11 Systém tajných volieb a skutočnosť, že väčšinu strán volili voliči rôznych národností neumožňujú dospieť k presnejším číslam. Moje odhady sa však viac-menej zhodujú s výpočtami slovenských kolegov. Pozri BAHNA, Miloslav – KRIVÝ, Vladimír. Ako volili národnosti a konfesie v parlamentných voľbách roku 1929 na Slovensku. Možnosti nových metód ekologickej inferencie. In *Historický časopis*. 2016, roč. 64, č. 1, s. 57-85.

12 Oddelenie ľavicového a aktivistického prúdu si vyžaduje dodatočné spresnenie, nakoľko v oboch boli politici, ktorí pôvodne pôsobili v rámci jednej strany, resp. vychádzali zo sociálnodemokratickej ideologickej platformy. K ľavici radím okrem maďarských poslancov KSČ aj maďarských sociálnych demokratov, ktorí sa v prvých voľbách (1920) dostali do NZ z kandidátky Maďarsko-nemeckej sociálnodemokratickej strany alebo Československej sociálnej demokracie (Géza Borovszki, Gyula Nagy, Lajos Surányi, Sándor Drab). Títo poslanci zaujímali nesúhlasné stanoviská voči národnostnej politike československých vlád a z ideologického hľadiska sa prikláňali skôr k línii III. internacionály. Neskôr prestúpili do klubu marxistickej ľavice. Naopak, medzi aktivistov som zaradil tých maďarských sociálnych demokratov, ktorí po zániku samostatnej maďarskej sociálnodemokratickej strany prestúpili do Československej sociálnodemokratickej robotníckej strany a prijali jej národnoštátny program (Zoltán Farkas, Ignác Schulcz). Medzi aktivistov som zaradil aj Vince Mikleho, ktorý nastúpil do NZ ako náhradník za Maďarsko-nemeckú sociálnu demokraciu, do klubu sociálnej demokracie však nevstúpil a oznámil, že zastupuje Krajinskú sedliacku stranu, ktorá mala aktivistický program. Pozri ŠUCHOVÁ, Xénia. Prílohy II – Politický systém. In ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (eds.) *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. Bratislava : Veda, 2004, s. 555-557.

13 Napríklad medzi signatármi Deklarácie slovenského národa prijatej v Turčianskom Sv. Martine 30. októbra 1918 nebola ani jedna žena.

strán). Zo Slovenska boli do poslaneckej snemovne NZ zvolené v štyroch voľbách (t. j. v rokoch 1920, 1925, 1929, 1935) len 2 ženy: v roku 1920 to bola jedna za sociálnu demokraciu a v roku 1925 jedna za komunistov.¹⁴

Absencia žien medzi maďarskými poslancami a senátormi bola dedičstvom predprevratovej antidemokratickej politickej klímy v Uhorsku. Tiež však odzrkadľovala pomery v maďarskej spoločnosti na južnom Slovensku. Tam totiž oproti vyspelejším oblastiam Čiech aj naďalej pretrvával tradičný patriarchálny svet. Preto napokon nie je až také prekvapujúce, že v medzivojnovom maďarskom verejnom živote na Slovensku zohrali ženy len minimálnu úlohu. V straníckych špičkách, ako aj na čele rôznych združení figurovali len muži. V mennom registri knihy Bélu Angyala, v ktorej analyzuje medzivojnový maďarský politický život na Slovensku, figuruje približne 300 mien, všetky mužské.¹⁵ Azda jedinou ženou, ktorá mala v dobovom menšinovom maďarskom verejnom živote významnejšie postavenie, bola staršia sestra J. Esterházyho, Lujza Esterházy. Bola síce vzdelanejšia a v istom zmysle aj otvorenejšia k svetu ako jej brat, do politiky však bezprostredne nemohla vstúpiť, angažovala sa predovšetkým v katolíckych a ženských hnutiach.¹⁶

Z hľadiska vekovej štruktúry patrila maďarská politická elita medzi tie staršie: z 39 poslancov a senátorov bol len jediný (J. Esterházy), ktorý sa narodil v 20. storočí a v čase vzniku ČSR ešte nedovršil 18 rokov. Väčšina skúmaných osôb (29 z 39) sa narodila medzi rokmi 1870 – 1890. Šiesti z nich už žili v období podpisu Rakúsko-uhorského vyrovnania v roku 1867, len štyria sa narodili po roku 1890. V čase získania mandátu do NZ bol so svojimi 70 rokmi najstarším katolícky farár Viktor Palkovich, najmladšími J. Esterházy a József Földessy, ktorí mali len 34 rokov. Priemerný vek poslancov v čase získania mandátu bol 47,1 roka. Z jednotlivých politických táborov najstaršími boli politici z opozičných občianskych strán (49,7 roka) a najmladšími ľavičiari (41,1 roka).

Skutočnosť, že v posledných parlamentných voľbách v roku 1935 získali mandát len dvaja politici (J. Esterházy a Andor Jaross), ktorých vek ešte nedosiahol 40 rokov, potvrdzuje, že maďarská politická elita neprešla podobným procesom omladenia, akým prešla česká, sudetonecká a čiastočne aj slovenská elita na začiatku 30. rokov 20. storočia.¹⁷ Väčšina tých maďarských politikov, ktorí začiatkom dvadsiatych rokov utvárali maďarskú politickú štruktúru na Slovensku, bola ešte aj po roku 1935 nielen aktívna, ale aj vplyvná. Platí to pre J. Szent-Iványho, G. Szüllőa, Bélu Szilassyho, Gyulu Koczora a ďalších. Noví a mladí muži sa len ťažko dostávali medzi maďarskú politickú elitu. Personálna stabilita politickej elity, samozrejme, nebola

14 ŠUCHOVÁ 2004, s. 550-575.

15 ANGYAL, Béla. *Érdekvédelem és önszerveződés*. Galánta; Dunaszeredahely : Fórum Intézet; Lilium Aurum, 2002.

16 Stručný životopis Lujzy Esterházy pozri v FILEP, Tamás Gusztáv – MOLNÁR, Imre – SZENDREI, Zsuzsanna (eds.) *Esterházy Lujza: Sorskérdések margójára. Tanulmányok, cikkek, dokumentumok*. Budapest : Méry Ratio Kiadó – Kisebbségkért – Pro Minoritate Alapítvány, 2014.

17 KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 – 1938). Díl 2. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*. Praha : Libri, 2003, s. 78-82.

špecificky maďarským fenoménom. Okrem iných bola spôsobená aj tým, že mandát nepatril poslancom, ale politickej strane. Zároveň však súvisela aj so silným napojením maďarských občianskych strán na Budapešť, ktorá viac verila staršej generácii, keďže pri predstaviteľoch z mladšej generácie sa obávali, že by už mohli byť „nakazení“ československými školami. Generačnou výnimkou, ako sme už spomenuli, boli Esterházy a Jaross, ktorí sa stali vodcami na základe rozhodnutia vládnej moci v Budapešti. O ich spoľahlivosti neboli žiadne obavy, keďže išlo o statkárov a svoje školy (ani jeden z nich nemal vysokoškolské vzdelanie) absolvovali ešte pred rozpadom Uhorska.

Väčšina poslancov a senátorov (21 z 39) pochádzala z dedinského prostredia. Z tých, ktorí sa narodili v meste, najväčší počet pochádzal z Komárna (štyria), z Košíc (traja) a z Nových Zámkov (traja). Žiaľ, v prípade deviatich osôb sa mi nepodarilo zistiť, z akej rodiny pochádzali. Desiati zo sledovanej skupiny pochádzali z roľníckej rodiny. Ak k nim ešte pripočítame troch, ktorých otec bol remeselníkom, a jedného, ktorý pochádzal z rodiny podomového obchodníka, tak nám vychádza, že 46 % poslancov, ktorých rodinné pozadie je známe, pochádzalo z chudobnejších rodín. Spomedzi zvyšných 16 poslancov šiesti pochádzali z rodiny statkára, štyria z rodiny úradníka, dvaja z obchodníckej rodiny a štyria z radov inteligencie (dvaja mali otcov učiteľov, jeden farára reformovanej cirkvi, jeden lekára).

Náboženské rozvrstvenie poslancov a senátorov približne zodpovedá náboženskej štruktúre maďarskej menšiny: 66 % skúmaných osôb pochádzalo z katolíckej, 18 %, z reformovanej, po 8 percent z evanjelickej a izraelitskej rodiny.¹⁸ Čísla nám však prezrádzajú aj to, že konfesionálne rozdiely vnútri maďarského politického tábora neboli až také veľké, ako sa bežne predpokladá. MNP je považovaná za stranu kalvínov, z 10 poslancov a senátorov tejto strany však boli kalvínmi len štyria, traja boli katolíkmi a traja evanjelikmi. Evanjelikom bol napríklad aj J. Szent-Ivány, zakladateľ a dlhoročný vodca MNP,¹⁹ jeho nástupca A. Jaross bol zase katolíkom. Na druhej strane sa o OKP zvykne hovoriť ako o rýdzo katolíckej strane praobyvateľov Slovenska, v ktorej mal veľký vplyv katolícky klérus. Avšak medzi reprezentantmi tejto strany v zákonodarných zboroch bol aj jeden farár reformovanej cirkvi, a aj v predsedníctve strany sedeli viacerí kalvíni a evanjelici. Z tohto hľadiska sa OKP líši od Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, ktorá síce tiež mala členov a prívržencov z radov evanjelikov, títo však len málokedy získavali dôležité pozície v straníckej štruktúre. Rovnaké však boli v tom, že (na rozdiel od MNP) do svojich strán nepúšťali izraelitov. Medzi 39 maďarskými poslancami boli traja izraeliti. Všetci zastupovali ľavicu, dvaja maďarskú sociálnu demokraciu a jeden komunistov.

18 Podľa sčítania ľudu z roku 1930 bola konfesionálna štruktúra Maďarov na Slovensku nasledujúca: katolíci 70,4 %, kalvíni 21,4 %, evanjelici 3,4 %, izraeliti 1,6 %. Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I. Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání. In *Československá statistika*. Sv. 98, řada VI. Praha : Státní úřad statistický, 1934, s. 105-106.

19 O úlohe Szent-Iványiho v evanjelickej cirkvi pozri SIMON 2016, s. 145-149.

Všetci 39 sledovaní poslanci svoje školy absolvovali ešte za Rakúska-Uhorska. Toto je jeden z dôležitých rozdielov oproti mladšej generácii maďarskej spoločenskej elity na Slovensku, ktorá sa generovala v hnutiach Sarló (Kosák) a Prohászka Ottokár Körök (Kruhy Ottokára Prohászku). Títo už absolvovali československé vysoké školy, čo sa, samozrejme, odzrkadlilo aj v ich myslení a ich vzťahu k československému štátu a „väčšinovému národu“. Presné údaje o školskej dochádzke sa nedali zistiť len v prípade troch poslancov. Keďže však ide o osoby pochádzajúce z dedinského, roľníckeho prostredia, ktoré tiež boli roľníkmi alebo robotníkmi, možno predpokladať, že mali len základné vzdelanie. Spolu s týmito tromi až štvrtina maďarských poslancov (10 osôb) nemala ani stredoškolské vzdelanie. Štyria vychodili učňovskú školu a štyria získali maturitu. Zvyšných 21 osôb, čiže 54 % malo vysokoškolské vzdelanie. Dvanásť absolvovali štúdium práva, väčšina v Budapešti, ale niekoľkí aj vo Viedni a v Lipsku. Siedmi vyštudovali teológiu a po jednom učiteľský ústav a lekársku fakultu.

Z hľadiska skúmania charakteru maďarskej politickej elity medzi najdôležitejšie údaje patrí pôvodné povolanie analyzovaných osôb, pri zisťovaní ktorého som zväčša vychádzal zo zápisov z úvodných schôdzí novozvolenej poslaneckej snemovne alebo senátu. V týchto stenografických záznamoch je totiž vedľa mien poslancov a senátorov uvedené aj ich trvalé bydlisko a pôvodné povolanie.²⁰ Tieto údaje sú aj preto zaujímavé, lebo sa dajú porovnať s výsledkami z výskumu českých kolegov o povolaniach poslancov zvolených v českých krajinách.²¹ Z územia českých krajín sa do poslaneckej snemovne NZ za prvej republiky v najväčšom počte dostali redaktori a spisovatelia, potom roľníci a domkári a nakoniec úradníci. Poslanci uvádzajúce tieto tri skupiny povolania tvorili väčšinu poslancov zvolených v českých krajinách.

Profesijná štruktúra maďarských poslancov a politikov bola dosť odlišná. Dominovali jej predovšetkým farári, advokáti a roľníci. Jednu z týchto troch profesií malo 50 % maďarských poslancov a senátorov. Okrem nich silné zastúpenie medzi maďarskou elitou mali aj statkári a robotníci. Vysoké percento statkárov a advokátov aj v tomto prípade poukazuje na kontinuitu politických tradícií zdedených z Uhorska, pričom nie je bez zaujímavosti fakt, že z piatich vodcov opozičných pravicových strán (Jenő Lelley, G. Szüllő, J. Esterházy, J. Szent-Ivány a A. Jaross) až štyria boli statkármi. Vysoké počty farárov či roľníkov zase vysvetľuje poľnohospodársky charakter južného Slovenska a vysoká miera religiozity maďarského dedinského obyvateľstva.

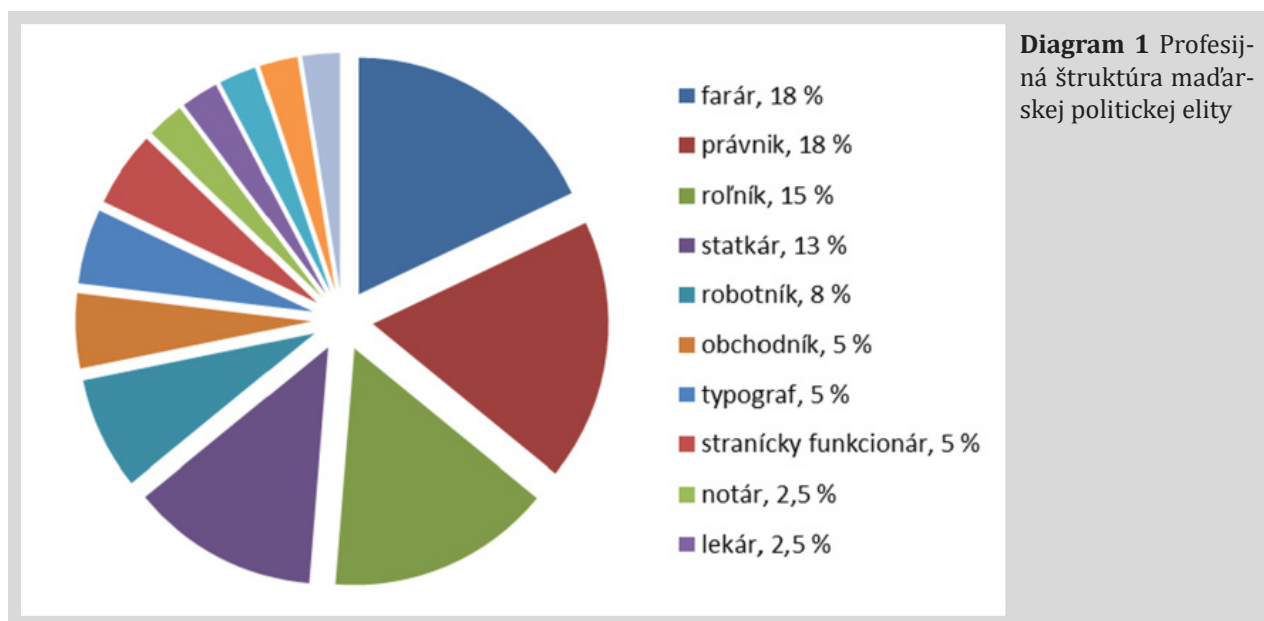
Povolania, ktoré sú zväčša spájané s mestským prostredím (redaktori, lekári, úradníci), boli v porovnaní s výsledkami z českých krajín značne podreprezentované.²² Tento rozdiel bol za príčinený predovšetkým odlišnou úrovňou urbanizácie českých krajín a Slovenska, a preto je opodstatnené predpokladať, že profesijná štruktúra slovenských poslancov bude podobnejšia štruktúre maďarských poslancov než štruktúre poslancov zvolených v českých krajinách.²³

20 Stenografické záznamy schôdzí poslaneckej snemovne a senátu NZ sú dostupné v Spoločnej česko-slovenskej digitálnej parlamentnej knižnici, <https://www.nrsr.sk/dl/> (posledný náhľad 15. 6. 2018).

21 POLÁKOVÁ, Markéta – KOSTELECKÝ, Tomáš. Povolání zvolených poslanců za první republiky a dnes. In *Středoevropské politické studie*, 2016, roč. 18, č. 1, s. 1-30; <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/6015/5182> (posledný náhľad 15. 6. 2018).

22 POLÁKOVÁ – KOSTELECKÝ 2016, s. 10.

23 O poslancoch z územia Slovenska, resp. o poslancoch slovenskej národnosti zatiaľ nie sú k dispozícii podobné



Posledným analyzovaným údajom je bydlisko poslancov a senátorov. Napriek tomu, že vyše polovica poslancov a senátorov (21) pochádzala dedinského prostredia, viac než dve tretiny z nich (27) bývali v mestách. Skoro až štvrtina (9) bývala v Košiciach, piati v Komárne, štyria v Nových Zámkoch a štyria v Bratislave. V porovnaní so súčasťou situáciou, kedy veľká časť maďarských poslancov býva na Žitnom ostrove, predovšetkým v Dunajskej Strede a v Šamoríne, je dobre viditeľná geografická reštrukturalizácia nielen maďarskej politickej elity, ale aj maďarskej menšiny vo všeobecnosti. Mestá ako Košice a Nové Zámky, ktoré boli v medzivojnovom období významnými centrami maďarskej kultúry na Slovensku, stratili nielen svoj maďarský ráz, ale aj postavenie mestských centier maďarského menšinového života. Úlohu mestských centier v posledných desaťročiach 20. storočia začali plniť mestá, ako napr. Dunajská Streda, ktorá v medzivojnovom období bola ešte len bezvýznamným mestečkom.

Ak si pozrieme, ktoré okresy reprezentovali maďarskí poslanci a senátori, môžeme si všimnúť značné neúmernosti. Mestá Košice a Bratislava, okresy Nitra, Komárno, Nové Zámky boli nadreprezentované, zatiaľ čo niektoré ďalšie okresy, v ktorých pomer maďarského obyvateľstva prevyšoval 50 %, nedokázali počas prvej republiky vyslať do NZ žiadneho maďarského zástupcu. Takými okresmi boli okrem iných Dunajská Streda, Feledince, Moldava nad Bodvou, Veľké Kapušany, Želiezovce a Šaľa. Táto situácia súvisí jednak s dobovým volebným systémom, ale aj s tým, že v spomenutých okresoch aj okresné sídla mali dedinský charakter.

Hore uvedené dáta nám vykresľujú trochu iný obraz o reprezentantoch maďarskej politiky v medzivojnovom období, než na aký sme boli doteraz zvyknutí. Podľa zaužívaného stereotypného obrazu totiž Maďarov v politike zastupovali predstavitelia starej šľachtickej uhorskej politiky, predovšetkým statkári. Ako sme videli, tento obraz neplatí: vplyv statkárov bol síce realitou, no dobovú maďarskú politiku už zväčša robili ľudia pochádzajúci z dedinského prostredia, najviac advokáti a farári či roľníci, čo, samozrejme, malo svoje dôsledky aj na vnútorný obsah maďarskej politiky na Slovensku.

Kontinuita a diskontinuita maďarskej politickej elity

Vznik Československej republiky predstavoval výrazný medzník v politickom živote dnešného územia Slovenska, v spojení s čím sa často – neopodstatnene – hovorí o bode nula a začiatku niečoho celkom nového. Napriek tomu, že československá vládna moc opakovane deklarovala, že v ničom nie je následníkom monarchie, opak bol pravdou. Nový štát sa totiž chtiac-nechtiac musel stavať na základoch predošlého rakúsko-uhorského štátu: prevzal od neho zákony, verejnú správu a, samozrejme, aj socializácia veľkej časti politickej elity novej krajiny prebehla ešte za Rakúsko-Uhorska. Popri diskontinuite teda bol prítomný aj prvok continuity. Ako na to upozorňuje aj česká historička Jana Čechurová, v prvej československej vláde až na malé výnimky (zo 17 členov vlády ide o štyroch) sedeli také osobnosti, ktoré aj v systéme monarchie zastávali vysoké politické pozície: zväčša boli členmi viedenského parlamentu.²⁴ V očiach širšej verejnosti stelesňovali nielen československú národnú revolúciu, ale aj kontinuitu politickej moci, čo pre väčšiu časť českej spoločnosti zrejme bolo v danej chvíli dôležité.

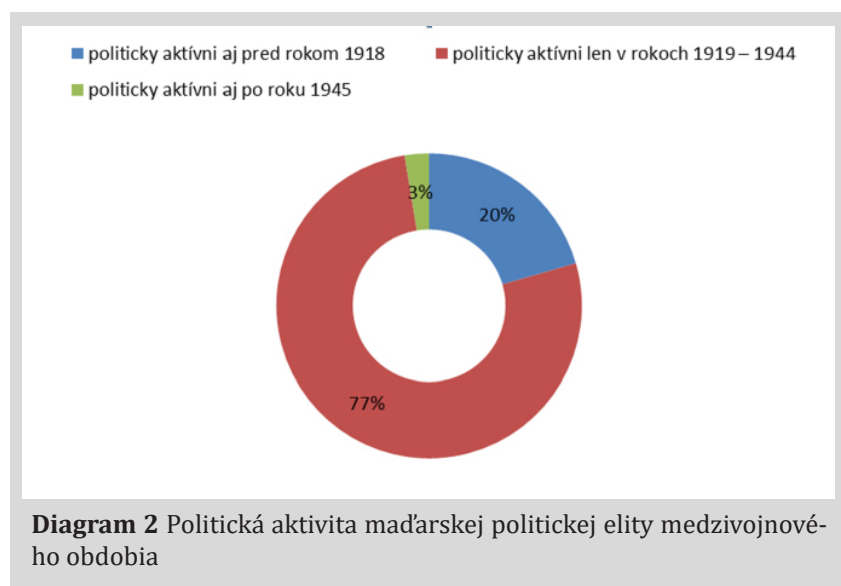
V prípade Slovákov o kontinuite v mocenských pozíciách sa hovoriť nedá, keďže v uhorskom štáte boli Slováci (až na niekoľko výnimiek) do orgánov zákonodarnej moci a štátnej a župnej správy pripustení len za cenu pomaďarčenia. Kontinuita slovenských politických subjektov, ako aj kontinuita slovenskej politickej elity však existovala. Poprevratová slovenská politická scéna bola priamym pokračovaním predprevratovej: o personálnej kontinuite Slovenskej ľudovej strany a Slovenskej národnej strany niet pochýb, a aj slovenská sociálna demokracia, ktorá vstúpila do Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej, vzišla zo Slovenského výkonného výboru Sociálnodemokratickej strany Uhorska. Popri kontinuite politických strán je teda možné hovoriť aj o kontinuite slovenskej politickej elity. Tá sa totiž v prvej Československej republike regrutovala predovšetkým zo špičiek (a prípadne ich rodín), ktoré pred rokom 1918 tvorili vedúce vrstvy slovenského národného hnutia (napr. Milan Hodža, Andrej Hlinka, Emanuel Lehocký, Ferdinand Juriga a ďalší).

Ako to však bolo v prípade maďarskej menšinovej politiky? Tam je táto kontinuita – možno, pre niektorých prekvapivo – menšia, čo má viaceré dôvody. Strata Budapešti totiž znamenala aj stratu spojenia s tamojšími straníckymi centrálnami a navodila potrebu vybudovať nové politické strany, ktoré hoci ideovo vyrástli z predprevratových uhorských politických strán, z organizačného hľadiska však boli novotvarmi. Jedine maďarská sociálna demokracia, ktorá svoje ťažisko mala v Košiciach, Bratislave a Komárne, dokázala udržať kontinuitu svojej činnosti. Nielen politické strany maďarskej menšiny boli nové, ale aj ich politici. Táto personálna diskontinuita vo významnej miere súvisela s charakterom politického zastúpenia v dualistickom Uhorsku, kedy politiku ovládali tradičné šľachtické rody. Po rozpade Uhorska a vzniku Československa táto politická elita buď odišla do Maďarska, kde jej – ako píše Roman Holec – tamojšie pomery poskytovali širšie možnosti na sebarealizáciu, alebo zostávala na svojich

24 ČECHUROVÁ, Jana. Česká politická elita po vzniku Československa. In *1918: model komplexního transformačního procesu?* Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2010, s. 113-116.

statkoch.²⁵ Novým pomerom sa však nevedela alebo nechcela prispôbiť a stiahla sa z verejného života. Jej rozhodnutie stiahnuť sa do úzadia, samozrejme, bolo podmienené aj ďalšími faktormi: budovaním politického systému, ale napríklad aj hrozbou, že stratí svoje majetky. Československá vládna moc totiž používala pozemkovú reformu nielen na presadzovanie svojich národnoštátnych záujmov, ale aj ako prostriedok politického nátlaku.²⁶ Preto sa do čela novovzniknutých maďarských politických subjektov dostali noví ľudia, ktorí sa pred prevratom buď nezaoberali politikou, alebo nepatrili do špičky politického života. Príkladom je J. Lelley, ktorý bol v roku 1920 zvolený za predsedu OKP, pred rokom 1918 však bol len obyčajným advokátom v Nitre.

Aj v dôsledku spomenutých faktorov len málo maďarských politikov medzivojnového obdobia malo politickú minulosť z čias Uhorska. Zo skúmanej skupiny 39 poslancov a senátorov len traja patrili medzi politickú elitu už aj v období dualizmu: G. Szüllő,²⁷ János Richter²⁸ a Béla Blanár.²⁹ Všetci traja menovaní boli poslancami Uhorského parlamentu, pričom Blanár bol



aj primátorom Košíc. Ani títo však nezastávali významnejšie politické pozície. Niekoľkí ďalší boli pred rokom 1918 politicky aktívni na župnej úrovni. Z radov občianskych politikov to boli J. Szent-Ivány, József Törköly a Kálmán Füssy, z ľavicových politikov možno spomenúť Lajosa Surányiho alebo Sándora Draba, ktorí pôsobili v košickej sociálnej demokracii. Ani jeden

25 HOLEC, Roman. Jeden z porazených. Šľachta na Slovensku po roku 1918. In ROGULOVÁ, Jaroslava a kol. *Od osmičky k osmičke. Premeny slovenskej spoločnosti v rokoch 1918 – 1938*. Bratislava : HÚ SAV, 2009, s. 34.

26 K hodnoteniu prvej pozemkovej reformy a predovšetkým kolonizačnej akcie z hľadiska jej dosahov na maďarské menšinové komunity na Slovensku pozri SIMON, Attila. *Telepesek és telepesfalvak Dél-Szlovákiában a két világháború között*. Somorja : Fórum Kisebbségkutatató Intézet, 2008.

27 Géza Szüllő (1872, Budapešť – 1957, Kisfalud) – od roku 1901 až do 1918 bol poslancom uhorského snemu. Po vzniku ČSR žil na svojom statku v Báči pri Šamoríne. V roku 1925 ho zvolili za predsedu OKP, v tejto funkcii zotrval až do roku 1931. Medzi rokmi 1929 – 1938 bol predsedom parlamentného klubu maďarských opozičných strán. Po Viedenskej arbitráži bol kooptovaný do hornej snemovne maďarského parlamentu. Po skončení druhej svetovej vojny zostal žiť v Maďarsku.

28 János Richter (1872, Spišská Nová Ves – 1934, Komárno) – bol katolíckym kňazom na Spiši a na Liptove, v roku 1910 ho zvolili za poslanca do uhorského snemu za dolnokubínsky volebný kraj. V rokoch 1925 – 1934 bol senátorom za MNP.

29 Béla Blanár (1866, Košice – 1932, Košice) – bol hlavným vojenským prokurátorom Košíc. V roku 1910 ho zvolili za poslanca do uhorského snemu, kde zastupoval mesto Košice. Od roku 1914 až do obsadenia mesta československým vojskom bol starostom mesta. V roku 1921 bol jedným zo zakladateľov liberálne ladenej politickej strany, Szlovenszkói Magyar Jogpárt (Maďarská strana práva na Slovensku), ktorá sa v roku 1925 zlúčila s Maďarskou národnou stranou. V roku 1928 ho zvolili za poslanca krajinského zastupiteľstva za MNP.

z týchto piatich však nepatril medzi politickú elitu Uhorska a vlastne ani regionálnu elitu na území neskoršieho Slovenska.

Tak ako roky 1918 – 1919, aj rok 1945 bol významným medzníkom nielen pre Slovákov, ale aj pre Maďarov žijúcich na území Slovenska. Z hľadiska maďarskej menšiny sa v roku 1945 vytvorila nová situácia z toho dôvodu, že cieľom povojnovej československej politiky – na rozdiel od čias prvej republiky – bolo vybudovanie čisto slovanského štátu, bez nemeckého a maďarského obyvateľstva. Tento cieľ prinášal so sebou udalosti (nútenú výmenu obyvateľstva, deportáciu Maďarov do Čiech, reslovakizáciu, zatvorenie maďarských škôl atď.), v dôsledku ktorých sa stala otáznou samotná existencia maďarskej menšiny na území Slovenska. Obdobie nazývané maďarskou historiografiou aj rokmi bez domoviny³⁰ je preto z hľadiska našej témy obdobím likvidácie maďarskej elity. Na tento proces, samozrejme, treba pozeráť v súvislostiach s prihliadnutím aj na udalosti, ktoré sa odohrali po viedenskej arbitráži v rámci maďarskej spoločnosti žijúcej na arbitrážnom území.

Zmena hraníc v roku 1938 totiž pre mnohých, ktorí sa počas trvania ČSR nedostali do štátnej správy kvôli ich domnejšej alebo skutočnej štátnej nespôľahlivosti,³¹ otvorila nové možnosti: vstúpili do služieb Maďarského kráľovstva, čo pre viacerých znamenalo aj začiatok nového života v Budapešti. Viacerí bývalí poslanci a senátori československého NZ alebo krajinského výboru boli kooptovaní do maďarského parlamentu, iní dostali miesto na novovzniknutom ministerstve pre arbitrážne územie. Tieto skutočnosti by boli sťažili ich návrat do povojnovej československej politiky aj v tom prípade, keby bol nový československý režim demokratický. Do štátu košického vládneho programu sa však vrátiť vôbec nemohli. Situácia nebola lepšia ani pre tých, ktorí prežili koniec vojny na arbitrážnom území, z nich viacerí boli do Maďarska vystahovaní v rámci výmeny obyvateľstva. Medzi tými, ktorí po roku museli opustiť svoj rodný kraj alebo dobrovoľne odišli, boli nielen politici, ale patrila medzi nich aj značná časť inteligencie, žurnalisti, právnici, ako aj dedinskí učitelia, alebo dokonca i gazdovia, ktorí boli prirodzenými autoritami vo svojich komunitách.

Takáto „decimácia“ maďarskej elity mala viaceré závažné a hlavne negatívne následky pre celú menšinovú spoločnosť. Maďarská komunita v nasledujúcom období nemala patričnú vnútornú silu a kohéziu a bola menej schopná brániť sa nátlaku zo strany moci.

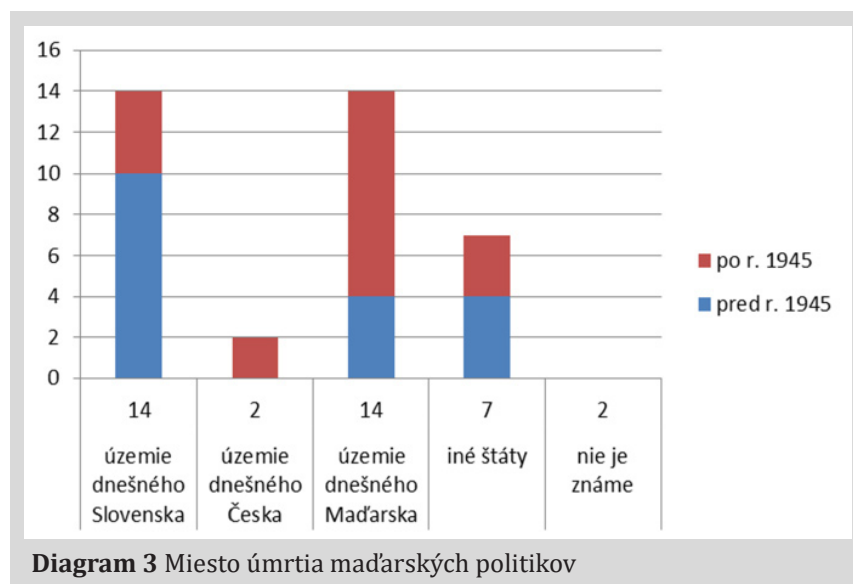
Zo skúmaných 39 poslancov a senátorov sa mi o dvoch nepodarilo zistiť, kedy zomreli.³² Spo- medzi ostatných 37 osôb sa 18 nedožilo konca druhej svetovej vojny. Väčšina z nich zomrela

30 Tento výraz sa stal zaužívaným podľa knihy Kálmána Janicsa *A hontalanság évei*, ktorá prvýkrát vyšla v roku 1979 vo Švajčiarsku. V slovenskom preklade vyšla prvýkrát v roku 1994 pod názvom *Roky bez domoviny*. JANICS. Kálmán. *Roky bez domoviny. Maďarská menšina na Slovensku po druhej svetovej vojne 1945 – 1948*. Budapešť : Püski, 1994.

31 Medzi štátnymi zamestnancami bol najnižší relatívny pomer práve Maďarov: 1,1 %. Archív ústavu T. G. Masaryka (AUTGM), F. E. Beneš, k. 73. R133/4, Národnosť štátných zamestnanců.

32 J. Földessy, András Kocsis a V. Mikle.

ešte v tridsiatych rokoch a traja zahynuli v koncentračných táborech.³³ Z 19 osôb, ktoré prežili vojnu, len šesť zomrelo na území Československa. Išlo o komunistov (S. Drab, I. Major, István Mező) a o aktivistu (István Csomor). Ostatní dvaja boli opozičnými politikmi. J. Lelley mohol zostať v Československu zrejme z toho dôvodu, že mal vysoký vek, žil v starobinci a už ho nepovažovali za potenciálnu hrozbu pre štát. V Československu zomrel aj J. Esterházy, jeho prípad je však celkom iného charakteru.



Väčšia je však skupina tých, ktorí sa vrátiť nemohli a zomreli v zahraničí: desiaty v Maďarsku, dvaja v USA, jeden v Chile. Ich prípady sú rôznorodé a čiastočne dodnes neobjasnené. Zaujímavé je, že do emigrácie museli odísť nielen „nepriatelia Československa“, ale aj bývalí ľavičiarri a aktivisti. Napríklad Košičan Géza Borovszký, ktorý bol počas prvej republiky politicky činný v maďarskej sekcii ČSSD a po viedenskej arbitráži bol za svoje postoje (okrem iného kritizoval aj národnostnú politiku maďarských vlád) internovaný. Po vojne však aj on musel opustiť územie Československa a presťahovať sa do Maďarska. Zaujímavý je osud aj ďalšieho bývalého sociálnodemokratického politika a aktivistu Ignáca Schulcza, ktorý patril do skupiny politikov, ktorí po Mníchovskej dohode odišli do emigrácie. Počas vojny žil v Londýne a potom v USA, a bol jedným z mála Maďarov, ktorí patrili do tábora Edvarda Beneša. Po roku 1945 však musel prežiť veľké sklamanie: nové Československo už nepotrebovalo ani Maďarov aktivistov, preto zostal v USA až do konca svojho života.³⁴

Personálna diskontinuita maďarskej politickej elity sa ešte viac prehĺbila po zmene režimu vo februári 1948. Po prevzatí moci komunistami síce maďarská menšina postupne znovu nadobudla jazykové a kultúrne práva, ale nová maďarská elita sa mohla sformovať v podmienkach nového režimu jedine v medziach komunistickej strany. Táto nová elita, ktorá sa sformovala v rámci KSČ alebo Kultúrnom spolku maďarských pracujúcich v Československu (CSEMADOK), však nijako nesúvisela s predvojnovými elitami. Jedinou výnimkou bol Štefan (István) Major, ktorý už aj v prvej republike bol členom NZ a ktorý sa po roku 1948 stal členom tak Ústredného výboru KSČ, ako aj národného zhromaždenia. Aby si však Major mohol

33 G. Steiner, ktorého zatkle Gestapo v Prahe v roku 1939, zahynul v Buchenwalde. István Kosik zahynul v Oranienburgu a Zoltán Farkas v Osvienčime.

34 K osudom maďarských aktivistov po roku 1945 pozri SIMON 2013, s. 169-176.

udržať svoju pozíciu aj po roku 1945, bol nútený urobiť jeden dôležitý a nevyhnutný krok: musel sa totiž reslovakizovať. Jeho krstné meno sa z Istvána zmenilo na Štefana, a je otázne, či by sa mal považovať ešte za predstaviteľa maďarskej alebo skôr už slovenskej politickej elity.

Cituj:

SIMON, Attila : Maďarská (politická) elita v medzivojnovom Československu – náčrt témy. In *Forum Historiae*, 2018, r. 12, č. 1, s. 114-128. ISSN 1337-6861.

...

Dr. habil. Attila Simon, PhD.

Univerzita J. Selyeho, Komárno

Fórum inštitút pre výskum menšín, Šamorín / Forum Minority Research Institute, Šamorín, Slovakia

simon@realmail.sk